

O‘ZBEKISTONDA AGROTURIZM SALOHİYATI VA UNING KELJAK ISTIQBOLLARI

Umirov Jasurbek Temirquliyevich

BuxDU, Turizm va mehmonxona xo‘jaligi kafedrası o‘qituvchisi

j.t.umirov@buxdu.uz

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20711518>

Dunyoda ikkinchi jahon urushidan keyin ko‘plab sohalar ilg‘orlik bilan rivojlana boshladi, xususan iqtisodiyot, sanoat-ishlab chiqarish, qishloq xo‘jaligi, mashinasozlik, metallurgiya va xizmat ko‘rsatish bilan bir qatorda turizm sohasi ham keng rivojlana boshladi. So‘nggi yillarda xalqaro turistlar oqimi yiliga o‘rtacha 7-10 foizga o‘sayotganligi kuzatilmoqda, bu esa turizm sanoatini jahon yalpi ichki mahsulotining qariyb 10 foizdan ortiqrog‘ini tashkil etmoqda. Aslida turizmning rivojlanishida bo‘sh vaqt asosiy o‘rin tutadi. Insonda bo‘sh vatning paydo bo‘lishi uchun 19-asrga kelibgina imkoniyatlar yaratildi. Shotlandiyaning Nyu-Lanark shahridagi tegirmon egasi Robert Ouen 10 soatlik ish kunini ilk bor taklif qilganida ishchilar buni ta‘tildek qabul qilishgan.

Kommunistik mafkura asoschisi Karl Marks ham qisqa ish kunini taklif qilgan. Uning fikricha, ishchini ortiqcha ishlatish uning ma‘naviy va jismoniy haqqini o‘g‘irlash bilan birga xodimning ish samaradorligi tushishiga va hatto o‘limiga ham sabab bo‘lishi mumkin. Shuning uchun u ortiqcha ish vaqti ham xodim uchun, ham ish beruvchi uchun zararli deb hisoblagan.

Dunyo bo‘yicha ilk marta haftasiga 40 soatlik ishlash samaradolikning pasayishiga olib keladi deb hisoblab, 9 soatlik ish kunini 8 soatga tushurgan va kunlik maoshni 5 dollarga ko‘targan ilk ish beruvchi Amerikalik tadbirkor va innovator Genrix Ford bo‘lib hisolanadi. U o‘zi tashkil qilgan Ford Motors zavodida ishchilarni rag‘batlantirish va mehnat unumdorligini oshirish uchun 8 soatlik ish kunini joriy qilgan, tabiiyki bunday o‘zgarishlardan keyin insonlarda bo‘sh vaqt paydobo‘lib, ushbu vaqtda dam olishga ehtiyoj shakllangan. Faqatgina 1950-yilga kelibgina Amerikada 8 soatlik ish kuni standart sifatida qabul qilinadi va AQSH qonunlarida belgilab qo‘yiladi. Bunday reformalardan so‘ng dunyoning ko‘plab davlatlari Amerika standartlariga o‘xshab kuniga 8 soatlik, haftasiga 40 soatlik ish vaqtini o‘zlashtirib olishadi. Buning natijasida Amerikadagi ko‘plab fabrikalarda mehnat unumdorligi oshib, ishlab chiqarish hajmi ko‘pyadi, insonlarning bo‘sh vaqti ko‘payganligi tufayli ularda sayohatga bo‘lgan ehtiyoj paydo bo‘ladi.

Agroturizmning ulushi yildan-yilga turizm sohasida o‘sib bormoqda. Agroturizm tushunchasiga ta‘rif berishda ko‘pgina Xalqaro tashkilotlar, xorijiy olimlar, yurtimiz olimlari o‘zlarining yondashuvlarini taklif etganlar. Agroturizmning turizm sohasidagi o‘rni va ahamiyatini ilmiy-nazariy jihatdan o‘rganish turli olimlar tomonidan keng tahlil etilgan.

Agroturizm dunyoning rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarida “agroturizm”, “agriturizm”, “farm turizmi”, “qishloq xo‘jaligi turizmi” yoki “qishloq xo‘jaligidagi ko‘ngilochar” kabi turli xildagi nomlar va tushunchalar bilan tanilgan. Turizm bu turi, insonlarning bo‘sh vaqtlarini ochiq va toza tabiat sharoitida madaniy dam olishlari, yangi bilimlarni, ta‘lim olishni va fermer xo‘jaliklariga qo‘shimcha daromad olish uchun qishloq xo‘jaligi tomonidan olib boriladigan har qanday agrobiznes faoliyatlar sifatida belgilanadi². Agroturizmning rivojlanishi Italiyada boshlangan bo‘lib, boy shahar aholisi tinchroq muhit izlab Italiyaning janubidagi so‘lim qishloqlarga dam olishga kelishidan boshlangan. Quyida keltirilgan olimlarning ilmiy izlanishlari agroturizm strategiyalarini turizmni rivojlantirish hamda mintaqa turizm salohiyatini jahon miqyosida tanitishdagi dolzarb masalalarni yoritadi.

Turizm bo'yicha ko'plab ilmiy ishlar muallifi J.W.Kloeze qishloq turizmi ta'rifiga hududiy jihatdan yondashib, quyidagicha ta'rifni keltirgan. Uning fikricha “qishloq turizmi qishloq sharoitida rivojlanayotgan barcha turistik faoliyatlarni o'z ichiga oladi”³. Qishloq joylarida tashkil etilayotgan barcha turizm turlarini qishloq turizmi bilan bog'lash to'g'ri emas, chunki qishloq joylarida madaniy turizm obyektlari, diniy-ziyosat turizm obyektlari ham juda ko'plab tarqalgan, ularga borigan turistlar qishloq turizmi ishtirokchisi sifatida qabul qilinmaydi.

M. Kaluina ilmiy ishlarida qishloq turizmini dehqonchilik bilan bog'lab, “qishloq joylaridagi turizm deganda dehqonlarning o'z xo'jaliklarida sayyohlarga xizmat ko'rsatishi tushuniladi”⁴ degan ta'rifni bergan. Ushbu olimning fikriga aniqroq to'xtaladigan bo'lsak, qishloq turizmi sayyohlarga oziq-ovqat va turar joy kabi xizmatlarni ko'rsatishni o'z ichiga oladi. Ushbu ta'rifda agroturizm bilan qishloq turizmining bir xil ma'noga ega ekanligi isbotlashga harakat qilingan, ammo Agroturizm qishloq hududlarida tashkil qilinadigan va yer, dehqonchilik bilan bog'liq bo'lgan turizm turi ekanligi ajratib o'tilmagan. Agroturizm bo'yicha mashhur Rossiyalik tadqiqotchi A.B.Zdorov “qishloq turizmi va agroturizm” tushunchalarini o'zaro tenglashtirib, bir xil ma'no kasb etadi degan. Ushbu olimning fikricha “agroturizm shaxsiy uy xo'jaliklari, fermer xo'jaliklari, shuningdek qishloq xo'jaligi sohasida ishlab chiqarish faoliyati bilan shug'ullanuvchilar tomonidan amalga oshirilishi mumkin bo'lgan tadbirkorlikning bir shakli hisoblanadi”

Insonlarda sayohatga chiqishga undovchi uchta motiv mavjud. Bular: Pul, bo'sh vaqt va xohish. Xohish har doim ham har bir insonda bo'ladi, aynan turizmning global miqyosda rivojlanishiga va insonlarning ommaviy ravishda sayohatlarga chiqishida qolgan ikki motiv asosiy o'rinni egallaydi, ya'ni pul va bo'sh vaqt bu insonni dam olishga, boshqa davlatlar va manzillarga sayohatga chiqishga undovchi asosiy motivlardir. Tajribadan ma'lumki, bozor iqtisodiyoti sharoitida talab va taklif qonuni doim ishlab kelgan, talab bor joyda unga yarasha taklif ham bo'ladi. Sayohat qiluvchi insonlarning bir necha barobar ko'payishi, shunga mos ravishda bunday sayohatchilarga turistik xizmat ko'rsatuvchi korxonalarining ko'payishiga va turli xil turizm turlarining shakllanishiga va rivojlanishiga olib keldi.

Hozirgi kunda dunyo bo'yicha turizmning yuzlab turlari mavjud bo'lib, shulardan eng ko'p turistlar tashrif buyuradigan turizm turlari bu madaniy turizm, diniy-ziyosat turizmi, agroturizm va ekoturizm bo'lib hisoblanadi. Chunki so'ngi yillarda sayyohlarni eng qiziqtirib kelayotgan va jalp qilayotgan yo'nalishlar tabiat bilan hamnafas bo'lish, bo'sh vaqtini tabiat qo'ynida o'tkazish bo'lib hisoblanadi. Agroturizm ham ushbu turizm turlari qatorida keying yillarda rivojlanib, turistlarning eng qiziqarli yo'nalishlaridan biriga aylanib bormoqda. Bunga sabab esa ekologik toza qishloq xo'jaligi va oziq-ovqat mahsulotlarining kamayayotganligi, vitaminlarga boy sabzavot va poliz ekinlarining inson salomatligiga foydasi va bunday mahsulotlarga bo'lgan talabning oshishi, toza havo va tinch muhit, mineral manbaalarning qishloq joylarida ko'pligi, shaharlar aholisining ko'payishi, insonlar hayotiga turli texnologiyalar va avtomobillarning keng kirib borishi (buning natijasida insonlarda kuchli charchoq va stressing ko'payishiga olib kelmoqda), katta shaharlardagi shovqin-suronlarning ko'payishi, o'zaro insonlar o'rtasidagi muloqotning kamayishi kabi faktorlar agroturizmning rivojlanishiga, ya'ni insonlarning tinch, sog'lik uchun havosi toza hududlarga sayohat qilishiga olib kelmoqda.

O'zbekiston Respublikasi prezidentining 2019-yil 5-yanvardagi PF-5611-son “O'zbekiston Respublikasida turizmni jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi Farmoniga muvofiq, qishloq joylarda agroturizmni jadal rivojlantirish, turizm aylanmasiga fermer va dehqon xo'jaliklarini, qishloq joylardagi mahalliy aholini keng jalp qilish, hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish maqsadida Vazirlar mahkamasi qarori chiqqan bo'lib, ushbu

qarorda yurtimizda agroturizmni rivojlantirish yuzasidan bir qator vazifalar belgilab berilgan. Xususan: Agroturizmni tashkil qilish imkoniyatiga ega bo'lgan fermer va dehqon xo'jaliklari, tomorqa yer egalariga agroturizmni tashkil qilish uchun bir qator yengilliklar berish, ularga agroturizmni tashkil qilish bo'yicha amaliy yordam berish, hududning geografik, ekologik salohiyatidan kelib chiqib, agroturizm yo'nalishini rivojlantirishda xorijiy mamlakatlarning tajribasini chuqur o'rganish va uni amalda joriy etish. Agroturizm obyektlarining to'liq geografik joylashuvi to'g'risidagi batafsil ma'lumotlarni elektron xaritalarga (google maps BA boshqalar) joylashtirish, qishloq hududlarida agroturizm klasterlarini joriy qilish va bu orqali agroturistik mahsulotlarni yetishtirishdan boshlab, toki uni tayyor mahsulotga aylantirish va uni tatib ko'rishgacha bo'lgan jarayonni o'z ichiga oladigan jarayonni tashkil qilish. Sayyohlarni qabul qilish istagida bo'lgan dehqon va fermerlar tomonidan “Turistik mahalla” tipidagi uy joylar komplekslari qurish kabi bir qator vazifalar belgilab berilgan. Ushbu vazifalarni tizimli ravishda amalga oshirish yurtimizda agroturizmni rivojlantirish, xalqaro va mahalliy turistlarni agroturizmga jalp qilishga katta hissa qo'shadi. Buning natijasida qishloq hududlarida yashovchi insonlarning daromadi oshib, ishsiz insonlarning ish bilan bandligi ta'minlanadi. Qishloq joylarida infratuzilma rivojlanadi, shahar va qishloqlar o'tasidagi disbalans yo'qoladi. Bundan tashqari qishloqlardan shaharga bo'lgan migratsiya kamayadi. Qisqa qilib aytganda qishloq hududlarida rivojlanish tezlashadi.

Qishloq xo'jaligini diversifikatsiya qilishda agroturizm loyihasi rivojlanayotgan mamlakatlarda, jumladan, O'zbekistonda ham ma'lum bo'lgan ba'zi muammolarni bartaraf etish imkoniyatiga ega. Rivojlanayotgan mamlakatlarning aksariyati yirik qishloq xo'jaligi sektoriga bog'langan. Bunday hududlardagi aholining katta qismi qishloq xo'jaligiga qaram bo'lgan shahardan tashqari joylarda yashaydi. Bunday joylarda insonlar qishloq xo'jaligi mahsulotlarini yetishtirish, ularni saqlash va realizatsiya qilish kabi faoliyatlar bilan mashg'ul bo'lishadi. Agroturizmning shartli jihatlari quyidagilardan iborat: Ekologik jihatdan toza tabiiy mahsulotlar, yakka tartibdagi va ixtisoslashtirilgan turar joy binolarining mavjudligi, bunday joylar qishloq joylarida, fermer xonadonida, kichik shaharlarda sanoat va ko'p qavatli binolardan ancha olisda joylashgan bo'lishi (kamida 35-40 km uzoqlikda), dehqonchilik bog'dorchilik bilan bog'liq biron faoliyatning mavjud bo'lishi va unda turistlarning ishtirok etishlari uchun minimal darajada sharoitlar yaratilgan bo'lishi lozim.

Hududlarda agroturizmni rivojlantirish bir qancha muammolarni hal qiladi, bular quyidagilar:

- ❖ Ishsizlikni oldini oladi, mavsumiy ish o'rinlarining ko'payishiga zamin yaratadi;
- ❖ Shaharlardan qishloqlarga bo'lgan oqimni ko'payishi tufayli qishloq aholisini ko'plab sohalarda qayta taqsimlaydi;
- ❖ Agroturistik komplekslarning ko'payishiga zamin yaratadi; - Ekologiyani yaxshilaydi va insonlarning atrof muhitga bo'lgan ijobiy his-tuyg'ularini oshiradi;
- ❖ Iqtisodiyotning rivojlanishi ijobiy ta'sir o'tkazadi, YaIMda qishloq xo'jaligining ulushi oshadi;
- ❖ Shahar va qishloq aholisi orasidagi munosabatlarni mustahkamlaydi va ijobiy his-tuyg'ularni yuksaltiradi;
- ❖ Yosh avlodda tabiatga, undagi jonivorlarga bo'lgan mehribonchilikning paydo bo'lishiga olib keladi;
- ❖ Agroturizm sohasiga investorlarni jalp qilib, investitsiyalarning ko'payishiga olib keladi

Umuman olganda, agroturizm ekologik toza tovarlar taqdim etish va xizmatlar ko'rsatishga asoslangan turizm turi bo'lib, mamlakat budjetiga salmoqli daromad qo'shadi. U orqali

investorlarni agroturistik massivlarni barpo etishga jalb etish mumkin. Agroparklarning, agroklasterning qurilishi natijasida qishloq hududlarini barqaror rivojlantirish choralari ko‘riladi; qishloq aholisini ish bilan ta‘minlaydi, qishloq aholisining xorijga migratsiyasini kamaytiradi, turistik mavsum davomiyligini uzaytiradi, qiymati bo‘yicha raqobatbardosh dam olish turi hisoblanadi.

XULOSA:

Xulosa qilib aytganda, yurtimiz tabiati agroturizmni rivojlantirish uchun yetarlicha salohiyatga ega mintaqa hisoblanadi. Agroturizmga bo‘lgan qiziqish ushbu sohani rivojlantirishda xorij tajribasini o‘rganishni va uni amaliyotda qo‘llashni talab qiladi. Insonlarning sayohatga bo‘lgan qiziqishlarini oshirishda undagi bo‘sh vaqt asosiy o‘rinni egallagani singari kelajakda 5 kunlik ish haftasiga o‘tuvchi korxonalar va tashkilotlarning ko‘payishi aholining ommaviy ravishda sayohatga chiqishlariga zamin yaratadi. Qishloq xo‘jaligini diversifikatsiya qilishda agroturizmni tashkil qilish fermer va dehqon xo‘jaligi tashkil qiluvchilari uchun muhim hisoblanadi. Agroturizmning kishilar hayotini yaxshilash va farovonligini oshirishda muhim turizm yo‘nalishlaridan biridir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

- 1.8 soatlik ish, 8 soatlik uyqu va 8 soatlik erkinlik: dunyo ishchilari erishgan g‘alaba [Elektron resurs]. – Kirish rejimi: <https://kun.uz/news/2020/07/15/8-soatlik-ish-8-soatlik-uyqu-va-8-soatlik-erkinlik-dunyo-ishchilari-erishgan-galaba> (murojaat sanasi: 15.06.2026).
2. Tog‘aymurodov E.B. Agroturizm: qishloq xo‘jaligini barqaror rivojlantirishning muqobil mexanizmi // Toshkent davlat agrar universiteti Samarqand filiali xalqaro ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – Toshkent, 2024. – B. 145.
3. Дьяченко А.В. Системный синтез категории агротуризма [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/sistemnyy-sintez-kategorii-agroturizma.pdf> (дата обращения: 15.06.2026).
4. Kaluina M. Travel and Tourism in Eastern Europe. – London: Euromonitor International, 2013. – 24 p.
5. Здорова А.Б. Агротуризм: перспективи розвитку в Україні // Наука, інновації та розвиток регіонів: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Київ, 2013. – С. 76–79.